

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

ท่ามกลางการแพร่กระจายของการค้าแบบทุนนิยมตะวันตกจากกรุงเทพฯ ไปยังชุมชนใกล้เคียงในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ ทำให้อำนาจประกอบสำคัญในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยที่สืบทอดกันมายาวนานถูกทำลายหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเมืองและชนบท แม้ว่าในปัจจุบันเราจะยังเห็นการผลิตเกษตรกรรมโดยทั่วไปแต่สาระสำคัญที่ปรากฏให้เห็นนั้นเป็นการผลิตเพื่อการตลาดเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเรียกว่าเป็นการพัฒนาเชิงพาณิชย์หรือการพัฒนาตามแนวทฤษฎีความทันสมัย (Modernization) พร้อมกับการขยายอำนาจของรัฐเข้าสู่ท้องถิ่นต่างๆ ที่มีส่วนสำคัญมากในการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเคยเป็นของชุมชนและท้องถิ่นมาก่อน

กรณีชุมชนคลองด่าน จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นชุมชนที่อาศัยบริเวณชายฝั่งตะวันออกก็เช่นเดียวกัน เมื่อกระแสกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมืองขยายสู่ชุมชนในรูปแบบของการพัฒนาเชิงพาณิชย์ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชายฝั่งเริ่มเข้าสู่ขั้นวิกฤตอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหาการหมดไปของทรัพยากรธรรมชาติ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในฐานะเป็นแหล่งผลิตอาหารและทรัพยากรทางทะเล

นอกเหนือจากผลกระทบของการพัฒนาตามแนวทฤษฎีความทันสมัยแล้วผลพวงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 1 (2504-2509) จนถึงฉบับที่ 7 (2535-2539) ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนชนบทที่เคยเป็นอิสระกลายเป็นชุมชนที่ต้องพึ่งพาเศรษฐกิจจากภายนอก เช่น ต้องพึ่งพาสารเคมี เทคโนโลยี พลาสติก และราคาผลผลิตจากตลาดโลก ในทางวัฒนธรรมก็ไม่สามารถผลิตและดำรงวัฒนธรรมของตนเองได้ต้องพึ่งพาวัฒนธรรมจากสังคมเมืองหรือสังคมตะวันตกที่เป็นผู้กำหนดไม่ว่าจะเป็น การแต่งกาย การกินอาหาร ความบันเทิง และความสัมพันธ์ทางสังคมทุกรูปแบบ ในวิถีชีวิตประจำวันมีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ซึ่งตนเองไม่สามารถผลิตได้ ไม่รู้วิธีบำรุงรักษาซ่อมแซม และแม้แต่สุขภาพของตัวเองก็สูญเสียความรู้ของสาธารณสุขศาสตร์ตามประเพณีซึ่งเคยมีในชุมชน” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2535) ขณะที่คตินิยมการผลิตใน

อดีตอาศัยปัจจัยและข้อจำกัดในท้องถิ่นดั้งเดิม สุธริวงส์ พงศ์ไพบูลย์ (2541: 2) กล่าวว่า “คตินิยมในการผลิตของชุมชนไทยในอดีต จะอาศัยปัจจัยและข้อจำกัดในท้องถิ่นโดยอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อการบริโภคนอกในท้องถิ่น จึงทำให้การผลิตกับการบริโภคนิยมปฏิบัติสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด” แต่สภาพการณ์ปัจจุบันการขยายตัวของลัทธิบริโภคนิยมที่ตั้งอยู่บนหลักความคิดเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม ได้พัฒนาเป็น “วัฒนธรรมบริโภคนิยม” เข้ามามีอิทธิพลต่อโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมในการผลิตและวัฒนธรรมในการบริโภคทั้งในเมืองและชนบท โดยผ่านสื่อสารคมนาคมแบบใหม่ต่างๆ และมีส่วนเร่งเร้าให้วัฒนธรรมการบริโภคกลายเป็นสาระสำคัญของความสัมพันธ์ของผู้คน การสร้างเอกลักษณ์และคุณค่าของชีวิตผู้คนพากันคิดถึงความสุขสบายบนฐานความสามารถที่จะบริโภคได้มากและสูงขึ้นกว่าเดิม หลายต่อหลายคนเฝ้านี้ก็ฝันถึงข้าวของเครื่องใช้ใหม่ๆ ที่ทันสมัยและหวังใช้ถึงเหล่านั้นเพื่อยกฐานะและการยอมรับจากสังคมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ย่อมหมายถึงแนวโน้มของการล่มสลายของวิถีชีวิตชุมชนมีโอกาสดังเกิดขึ้นอย่างแน่นอนถ้าไม่มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ กรณีการดำเนินงานโครงการบำบัดน้ำเสียรวมจังหวัดสมุทรปราการ เป็นตัวอย่างการดำเนินงานพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของภาครัฐซึ่งมิได้คำนึงถึงความเดือดร้อน ของกลุ่มประชาชนในระดับรากหญ้าที่อาศัยทรัพยากรชายฝั่งเป็นแหล่งอาหารและรายได้ เพื่อการดำเนินวิถีชีวิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน โดยการดำเนินงานโครงการไม่ได้ให้โอกาสกับประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการคิดและตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินงาน ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นจากผลกระทบของการดำเนินงานโครงการ จึงนำไปสู่การเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนในทิศทางที่ชุมชนไม่พึงปรารถนาที่นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงในปัจจุบัน

จากสถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ทิศทางการพัฒนาที่ผ่านมายังขาดความสมดุลและมีฐานคิดที่ไม่ตรงต่อความเป็นจริงหลายอย่าง ได้แก่ การมีเศรษฐกิจดีของประชาชนกลายเป็นตัวชี้วัดถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่มีได้โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านสังคม ความสัมพันธ์ และบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนรวมทั้งโครงสร้างของครอบครัว แต่เทคโนโลยีใหม่ คือ คำตอบของการแก้ปัญหางานพัฒนา โดยไม่วิเคราะห์สาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และแนวคิดที่ว่ากิจกรรมการพัฒนานั้นให้ความสำคัญกับสมาชิกชาย “หัวหน้าครอบครัว” ก็เพียงพอแล้วที่จะทำให้งานลุล่วงไปได้พอดี งานพัฒนาลักษณะดังกล่าววางอยู่บนฐานความคิดรวบยอดของสังคมบางสังคมที่มีการกำหนดบทบาทหญิงให้ด้อยกว่าชาย และกลายเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เท่าเทียมของบทบาทหญิง-ชายในสังคมที่มีความสมดุลมาตั้งแต่ดั้งเดิม ในทำนองเดียวกัน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และคณะ (2543) กล่าวว่า ความยั่งยืนของการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเงื่อนไขและปัจจัยในการแบ่งบทบาทและความสัมพันธ์ของหญิง-ชาย ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติมักจะยังทำให้

หญิงต้องเพิ่มภาระบทบาทและการดิ้นรนอยู่รอดมากขึ้นกว่าชาย ในทางกลับกันความยั่งยืนของความสัมพันธ์หญิง-ชาย ของสมาชิกชุมชนทั้งระดับครอบครัว เครือญาติ และชุมชนจะมีส่วนเกี่ยวเนื่องต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในปัจจุบันจึงมุ่งให้เกิดการมีส่วนร่วมของหญิงในการเข้ามามีบทบาทปรับ “โครงสร้างทางกายภาพ” และ “โครงสร้างทางวัฒนธรรม” ควบคู่กับการปรับบทบาทหญิง-ชายตามบริบทของสังคม

ข้อสรุปจากรายงานนโยบายศึกษาของธนาคารโลก (World Bank) เรื่องการนำมิติหญิงชายสู่กระแสหลักการพัฒนา ระบุว่า การเลือกปฏิบัติทางเพศ (Gender Discrimination) ยังคงดำรงอยู่ในหลายมิติของชีวิตและทั่วโลก ถึงแม้ว่าในระหว่าง 1-2 ทศวรรษ ที่ผ่านมาการเลือกปฏิบัติทางเพศมีความแตกต่างกันอย่างมากในแต่ละประเทศและแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยทำให้มิติของผู้หญิงและผู้ชายเกี่ยวกับความเสมอภาคในสิทธิทางด้านกฎหมาย ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจยังมีช่องว่างของความเสมอภาคระหว่างเพศในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรรวมทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจและขาดการมีสิทธิมีเสียงตลอดจนอำนาจทางการเมือง โดยผู้หญิงและเด็กหญิงเป็นผู้รับผลกระทบจากความไม่เท่าเทียมโดยตรง และยังส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อคนทุกคนในสังคมอีกด้วย ดังนั้นจึงมีข้อเสนอให้ความเสมอภาคระหว่างบทบาทหญิง-ชาย (Gender Equality) เป็นวัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาในทศวรรษต่อไป เพราะความเสมอภาคระหว่างเพศจะช่วยเสริมขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นและประเทศในการสร้างความเจริญเติบโต การลดปัญหาความยากจน การบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นการส่งเสริมความเสมอภาคในมิติบทบาทหญิง-ชาย จึงเป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์การพัฒนาที่มุ่งให้ “คนทุกคนทั้งผู้หญิงและผู้ชาย” หลุดพ้นจากความยากจนและความล่มสลายของวิถีชีวิตชุมชนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้

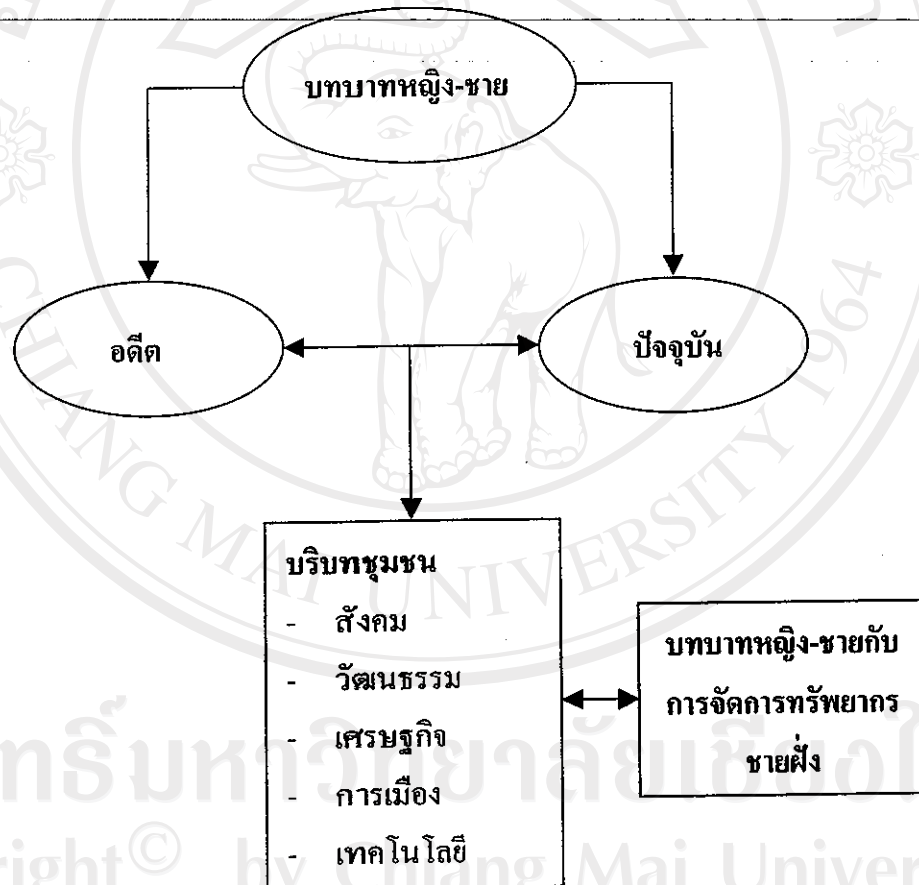
จากข้อมูลและองค์ความรู้ดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทหญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชนคลองดำเนินจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินโครงการจัดการน้ำเสียรวม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณปากอ่าวไทย ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำการประมงชายฝั่ง โดยเลือกศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างหญิง-ชาย บทบาทในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งร่วมกันในสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองในปัจจุบันและรวมถึงปัจจัยทางด้านเทคโนโลยีว่าส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทหญิง-ชายต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่มีมาแต่ดั้งเดิมหรือไม่และอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. ศึกษาบริบทชุมชนทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การปกครองท้องถิ่น การจัดการทรัพยากรชายฝั่งและเทคโนโลยีในการประกอบอาชีพประมงทั้งอดีตและปัจจุบัน
2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิง-ชายกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

3. กรอบความคิด และขอบเขตในการศึกษา

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาทหญิง-ชาย (Gender) หมายถึง บทบาททางสังคมและเป็นพฤติกรรมที่คนเราเรียนรู้จากสังคมรวมทั้งความคาดหวังที่เกี่ยวกับความเป็นผู้หญิงและผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างในเชิงสรีระ ซึ่งในมิติของวัฒนธรรมได้ตีความหมายว่าเป็นความคาดหวังของสังคมในเชิงพฤติกรรมและกิจกรรมที่เหมาะสมรวมทั้งสิทธิ ทรัพยากร และอำนาจที่ผู้หญิงและผู้ชายจะพึงมี

การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง หมายถึง การใช้ การเข้าถึง การควบคุม การอนุรักษ์และรวมถึงความรู้สึกรวมถึงความคิดเห็นที่มีต่อทรัพยากรสัตว์น้ำและระบบนิเวศชายฝั่ง ในบริเวณปากอ่าวไทยบริเวณตำบลคลองด่านซึ่งอยู่ในรัศมีไม่เกิน 30 กิโลเมตร เป็นแหล่งกำเนิดและแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ รวมถึงแหล่งอาชีพและรายได้ของคนในชุมชนคลองด่าน

บริบทชุมชน หมายถึง ความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ลักษณะการปกครอง สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อาชีพและรายได้ รวมถึงการศึกษาเรียนรู้ของชุมชนที่มีผลต่อบทบาทหญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

5. วิธีการดำเนินการศึกษา

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรที่ศึกษาคือ ครอบครัว (หญิงและชาย) กลุ่มชาวประมงผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จาก 4 ชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองด่านไทย แบ่งเป็นชุมชนที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงชายฝั่งโดยตรง และชุมชนที่มีอาชีพต่อเนื่องจากประมงชายฝั่งได้แก่ การตัดหนวดหอย ตัดกุ้ง รับจ้างในโรงงานแปรรูป ชุมชนที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับการประมงชายฝั่งได้แก่ ชุมชนบ้านสี่ลิ่ง หมู่ที่ 10 และชุมชนคลองด่านปากอ่าว หมู่ที่ 9 ชุมชนที่มีอาชีพต่อเนื่องจากการประมงชายฝั่ง ได้แก่ชุมชนคลองนางหงษ์หรือสุหร่าคลองใหม่ หมู่ที่ 11 และชุมชนบ้านท้องคุ้งหมู่ 3 และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่

2. กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจง และมีเกณฑ์ในการสุ่มดังนี้เป็นผู้ที่ยินดีที่จะให้ข้อมูลประกอบอาชีพหรือเคยประกอบอาชีพเกี่ยวกับการประมงชายฝั่งหรืออาชีพที่ต่อเนื่องจากประมงชายฝั่งและมีสถานภาพที่หลากหลาย ได้แก่ เป็นผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ เป็นสมาชิกชุมชนและเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ สามารถเลือกครอบครัวที่เป็น

ตัวอย่างได้จำนวน 6 ครอบครัว ผู้นำที่เป็นทางการทั้ง หญิงและชายได้จำนวน 10 คน กลุ่มชาวประมงอีก 10 คนและผู้แทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จำนวน 3 คน

ทั้งนี้ทุกกลุ่มตัวอย่างย่อยผู้วิจัยใช้วิธีการหาผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แบบเชื่อมโยงเป็นลูกโซ่จากผู้ให้ข้อมูลหลักไปสู่ผู้ให้ข้อมูลคนอื่นเชื่อมโยงกันไปเป็นทอดๆ (Snow ball) โดยชื่อครอบครัวและผู้ให้ข้อมูลหลักจะเป็นนามสมมุติทั้งสิ้น

5.2 เนื้อหาการศึกษา

1. บริบทชุมชน

- ประวัติของการตั้งถิ่นฐาน
- ด้านการเมืองการปกครอง
- ด้านสังคมและวัฒนธรรม
- ด้านระบบเศรษฐกิจ
- ด้านการศึกษาเรียนรู้และการจัดเกลาทางสังคม
- ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน
- การใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง

2. การเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิง-ชายกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

5.3 ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการศึกษาใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายและวิเคราะห์ถึงบทบาทหญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งชุมชนคลองด่านจังหวัดสมุทรปราการ ในประเด็นบริบทชุมชน ความสัมพันธ์และบทบาทหญิง-ชายในครัวเรือนและชุมชน และปัจจัยที่มีส่วนกำหนดบทบาทหญิง-ชายในการเข้าไปมีส่วนในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่ชุมชนคลองด่าน

2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้มาจากพื้นที่ศึกษาใน 2 ลักษณะ ได้แก่

2.1 การศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ลักษณะทางกายภาพแหล่งทำมาหากินและสิ่งแวดล้อม

2.2 เก็บข้อมูลจากครอบครัว ผู้นำทางการ ผู้นำไม่เป็นทางการ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เป็นประชากรเป้าหมายที่กำหนดโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการเก็บข้อมูลประกอบข้อมูลที่รวบรวมจากทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวประกอบด้วย

- บริบทชุมชน
- ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงบทบาทหญิง-ชาย

2.3 ข้อมูลทุติยภูมิเป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังปรากฏในรายการบรรณานุกรม

2.4 ข้อมูลจากการสังเกต วิเคราะห์ วิจัย และวินิจฉัยด้วยตนเองของผู้ศึกษาซึ่งประมวลขึ้นเป็นองค์ความรู้จากข้อมูลที่ศึกษา

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

ตัวผู้ศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้สังเกต ตั้งคำถาม จดบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในขั้นตอนการศึกษาสภาวะชุมชนและการเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนในแต่ละครั้ง ในช่วงที่เข้าไปปฏิบัติงานในชุมชนมุ่งพิจารณาและวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ ทั้งจากมุมมองของคนภายนอกและมุมมองของคนภายใน โดยมีได้เอากฎเกณฑ์ของผู้วิจัยและกฎเกณฑ์ทางทฤษฎีเข้าไป หากแต่ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำ ผู้รู้ และสมาชิกของชุมชน และบุคคลภายนอกอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อจะได้เข้าใจบริบทที่แท้จริงของผู้ถูกศึกษาและสถานการณ์อันเป็นข้อมูลในชุมชนเป็นสำคัญ

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นประเด็นคำถามที่ผู้ศึกษาใช้กำหนดหัวข้อสำหรับการสอบถาม ชวนคุยกับผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที เมื่อปรากฏรายละเอียดของข้อมูลที่น่าสนใจ ผู้ศึกษากำหนดประเด็นหลักในแบบสัมภาษณ์ไว้ 4 ประเด็นคือ

2.1 ข้อมูลบริบทชุมชน ได้แก่ ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ประวัติของผู้นำ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้นำและคนในชุมชน สภาพทางกายภาพของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น ที่ตั้ง การเคลื่อนย้าย จำนวนหลังคาเรือน จำนวนคน การเข้ามาของรัฐ และโครงสร้างพื้นฐาน สภาพทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต การบริโภค รวมถึงความเชื่อ ประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2 สถานการณ์และสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมของชุมชน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจชุมชน การศึกษา และเทคโนโลยี ในประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษาสอบถามจากปัจจุบันกลับไปหาอดีต ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้นึกย้อนเปรียบเทียบ วิเคราะห์ และลำดับเหตุการณ์

2.3 อุดมการณ์หรือระบบวิธีคิดของชุมชนต่อเรื่องบทบาทหญิง-ชายและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

2.4 การเปลี่ยนแปลงที่เป็นปัจจัยที่มีส่วนกำหนดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบทบาทหญิง ชาย และการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

3. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นสมุดบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตสัมภาษณ์ ประเด็นข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งบันทึกข้อสังเกตและการวิเคราะห์ของผู้วิจัยเองในแต่ละช่วงของการเข้าศึกษาข้อมูลในพื้นที่

4. กระดาษการ์ดและบัตรคำ ซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการสนทนากลุ่มกับชาวบ้านให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยการเขียนข้อความ เพื่อใช้ในการอภิปรายและวิเคราะห์ข้อสรุป

5. กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง สำหรับการบันทึกข้อมูลและเหตุการณ์ที่สำคัญเพื่อนำมาทบทวนความเข้าใจระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล

5.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง เนื่องจากผู้วิจัยได้ไปปฏิบัติงานในฐานะผู้เชี่ยวชาญระยะสั้นในด้านกระบวนการทำงานชุมชนแบบมีส่วนร่วม ในโครงการประเมินผลกระทบทางสังคมจากการสร้างระบบบ่อบำบัดน้ำเสีย โดยมีผู้ศึกษาร่วมอีกสามท่าน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการโครงการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนและติดตามประเมินผล และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ในส่วนของการศึกษาเฉพาะขอบเขตเนื้อหาบทบาทหญิง-ชายในการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทตัวเองในฐานะของนักศึกษา โดยใช้โอกาสในการปฏิบัติหน้าที่สัมภาษณ์เจาะลึกไปถึงประเด็นที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งในส่วนภารกิจปกติและการศึกษาของตนเองด้วย การที่ผู้วิจัยได้ใช้ตัวผู้วิจัยเองเป็นผู้รวบรวมข้อมูลและโดยการเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่เป็นความคิด ความเชื่อ ความหมาย และการรับรู้ของชุมชน และใช้โอกาสบางช่วงที่อาศัยอยู่กับชุมชนในระยะเวลา 6 เดือน วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนด้วย อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยมีความรู้จักกับชุมชนอยู่บ้างแล้วจากการศึกษาเอกสาร ก่อนที่ไปทำหน้าที่ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญระยะสั้นและจากการเข้าไปเรียนรู้ชุมชนก่อนล่วงหน้าที่จะศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้พยายามตรวจสอบและทบทวนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ควรอยู่อย่างสม่ำเสมอว่า จะต้องไม่ให้กลุ่มประชากรเป้าหมายรู้สึกเบื่อหน่าย โดยการบูรณาการข้อมูลทั้งที่เป็นภาระกิจที่จะต้องปฏิบัติร่วมกับทีมงาน และส่วนที่จะต้องมาเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาของตนเอง ในการศึกษา

ตลอดระยะเวลาของการเก็บข้อมูล ได้ใช้กระบวนการของการมีส่วนร่วมและใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้นำ ผู้รู้ ทั้งในและนอกชุมชนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้ง และเชื่อมั่นว่าข้อมูลที่รวบรวมนั้นเป็นทักษะข้อคิดเห็น ที่ได้จากกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดอย่างแท้จริง

2. การสังเกตข้อมูลทางกายภาพและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้ศึกษาเริ่มตั้งแต่การสังเกตข้อมูลทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ที่ตั้งชุมชน ขอบเขตพื้นที่ของชุมชน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน สภาพและชนิดของทรัพยากรชายฝั่ง การตั้งบ้านเรือน การปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน การปฏิบัติของแต่ละบุคคลและกลุ่ม เกี่ยวกับวิถีชีวิตทั้งในด้านความเชื่อ การผลิตและความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ระดับกลุ่มภายในชุมชน และการสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน

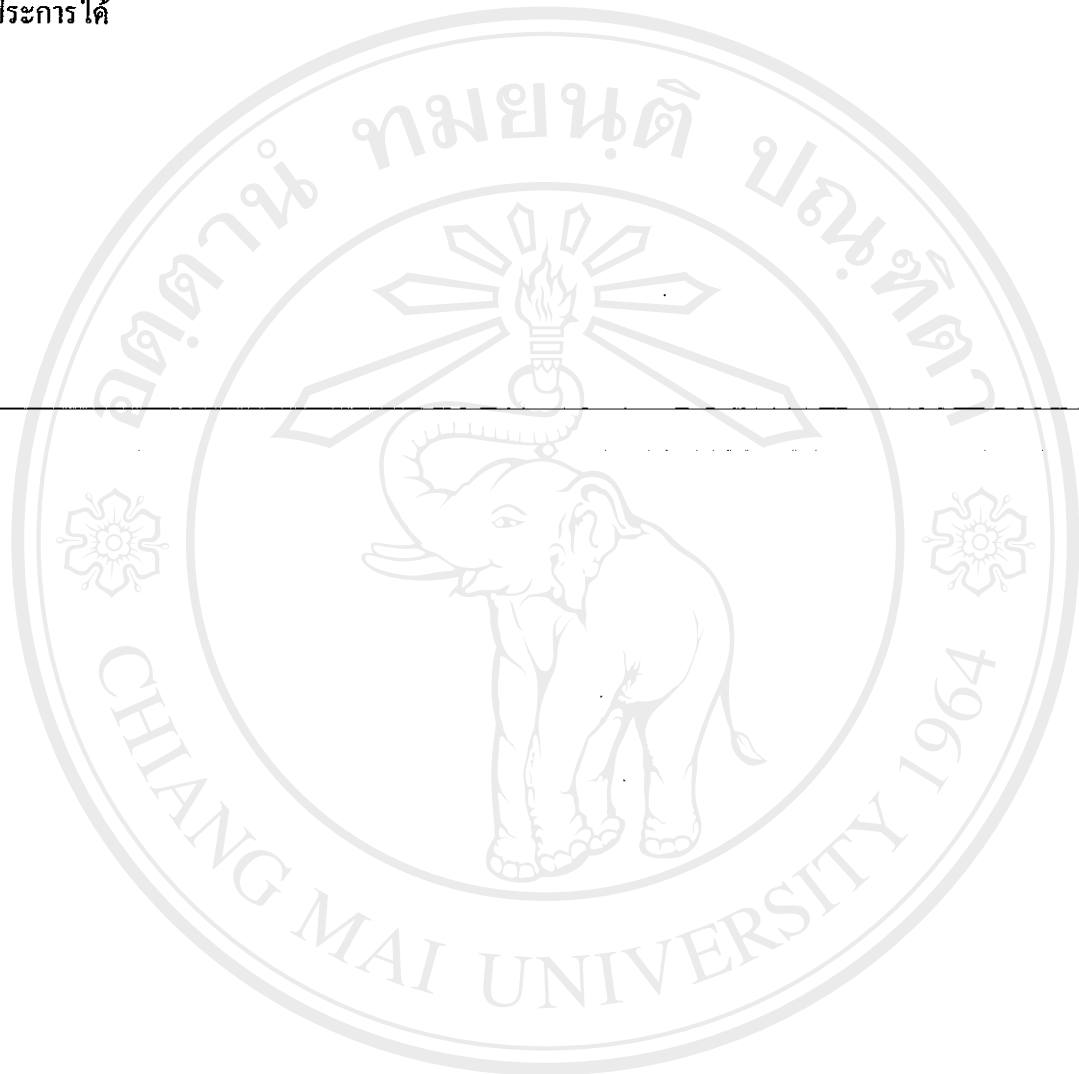
3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง คือ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นสำคัญไว้ก่อน แต่ในระหว่างการสัมภาษณ์ได้ใช้วิธีการพูดคุยสอบถามเชื่อมโยงประเด็น เนื้อหาให้สัมพันธ์กัน ไม่แยกส่วนระหว่างการศึกษาที่เป็นภาระกิจงานปกติกับการศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ

5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ตามการวิจัย โดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาพิจารณาและจัดทำให้เป็นระบบ จำแนกข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายกันมารวมกันเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นในการวิจัยซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลบริบทชุมชน ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพทั่วไปของชุมชน ซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์และบทบาทหญิง-ชายและการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
2. วิเคราะห์เรื่องสถานภาพและการเปลี่ยนแปลงของบทบาทหญิง-ชาย ในบริบทต่างๆ ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง
3. การแบ่งงานระหว่างหญิง-ชายในครัวเรือนและชุมชน ที่มีผลต่อวิถีชีวิตและทรัพยากรชายฝั่ง
4. วิเคราะห์เรื่องปัจจัยที่มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์บทบาทหญิง-ชาย กับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเพื่อนำมาสู่การเปรียบเทียบกับกรอบความคิดและวัตถุประสงค์การวิจัย กระบวนการนอกจากนั้นในทุกๆ ครั้งของการจัดเวทีพูดคุยกับกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมายหลัก ผู้ศึกษาได้พยายามตั้งคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมช่วยกันคิด วิเคราะห์ เพื่อให้ได้ทักษะของคนในและเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย ในระหว่างการรวบรวมข้อมูลการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ปรึกษากับผู้รู้เพื่อร่วมงานและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทำให้ได้

ข้อสรุปที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลอีกชั้นหนึ่ง ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาทำการศึกษาดังกล่าวจนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้ สามารถที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้งสามประการได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved